

Streszczenie

Autorka: Magdalena Herzberg-Kurasz

Promotor: dr hab. Radosław Kossakowski, prof. UG

Promotorka Pomocnicza: dr Magdalena Żadkowska

Tytuł rozprawy: *Doświadczenie pustego gniazda w narracjach kobiet w wieku 45-64 lata. Analiza socjologiczna. Zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych.*

Na podstawie:

1. (2022) Żadkowska Magdalena., Herzberg-Kurasz Magdalena., „Boomeranging covidowy” – o powrotach dorosłych dzieci do domów. Perspektywa rodziców; Przegląd Socjologii Jakościowej, Tom XVIII Numer 1. Rodzina w czasach niepewności. (70 pkt. MEiN)
2. (2023) Gajewska Magdalena., Herzberg-Kurasz Magdalena., Żadkowska Magdalena. Kostecka Marianna., Dowgiałło Bogna., *Room of her own. Remaking Empty Nest and Creating Herspaces in Practices of Polish Mothers whose Children Left Home*, European Journal of Women's Studies 30 (1):7-21. (100 pkt. MEiN)
3. (2023) Herzberg-Kurasz Magdalena, "Motherhood in the empty nest - the lack of social recognition?" Social Policy Issue, Special Issue 2023;62(3):1-23. (40 pkt. MEiN)
4. (2024) Herzberg-Kurasz Magdalena, Giraud Christophe, de Singly Francois, Gajewska Magdalena, Sophie David Goretta, *The reconfiguration of the mother's role after the departure of the children*, [w:] Żadkowska M., Skowrońska M., Giraud Ch., Schmidt F., *Reconfiguring Relations in the Empty Nest. Those Who Leave and Those Who Stay*, Palgrave Macmillan Studies in Family and Intimate Life, ISBN 978-3-031-50402-0 ISBN 978-3-031-50403-7 (eBook) <https://doi.org/10.1007/978-3-031-50403-7>.
5. (2024) Dowgiałło Bogna, Giraud Christophe, Herzberg-Kurasz Magdalena, *Navigating Emotional Terrain: Women's Experiences of Loss and Gain*, [w:] Żadkowska M., Skowrońska M., Giraud Ch., Schmidt F., *Reconfiguring Relations in the Empty Nest. Those Who Leave and Those Who Stay*, Palgrave Macmillan Studies in Family and Intimate Life, ISBN 978-3-031-50402-0 ISBN 978-3-031-50403-7 (eBook) <https://doi.org/10.1007/978-3-031-50403-7>¹.

Dziedzina: Nauki Społeczne

Dyscyplina: Nauki Socjologiczne

1 W przypadku tekstów (pozycje 4 i 5), które powstały we współpracy międzynarodowej z ośrodkiem CERLIS w Paryżu, w ramach moich analiz biorę pod uwagę wyłącznie doświadczenia polskich matek.

W cyklu publikacyjnym zatytułowanym ***Doświadczenie pustego gniazda w narracjach kobiet w wieku 45-64 lata. Analiza socjologiczna*** analizuję i opisuję zmiany w obrębie praktyk oraz przyglądam się rekonstrukcji roli matki. Wskazuję tym samym na mało obecną w dyskursie socjologicznym fazę macierzyństwa, charakteryzującą się nieobecnością dorosłych dzieci w gnieździe rodzinnym. Głównym celem mojej rozprawy jest pokazanie możliwych zmian w życiu kobiet związanych z praktykami życia codziennego w czasie, gdy rola matki ulega transformacji w wyniku wejścia w etap pustego gniazda. Przygotowany przeze mnie cykl publikacyjny uzupełnia badania nad przebiegiem życia rodzinnego, koncentrując się na rekonfiguracji roli macierzyńskiej i doświadczaniu fazy macierzyństwa na wspomnianym etapie. Przeprowadzone analizy dotyczące wskazanej grupy wiekowej, jak również wyprowadzki dorosłych dzieci z perspektywy rodziców (matek) uzupełniają tym samym istniejące badania nad życiem rodzinnym.

Swój cykl publikacyjny (a w jego ramach: trzy artykuły w czasopismach oraz dwa rozdziały w monografii) podzieliłam tematycznie na następujące wymiary praktykowania roli matki: indywidualny, przestrzenny oraz relacyjny. Zaproponowany porządek stanowi syntezę doświadczeń matek, prezentując różnorodność, złożoność i zindywidualizowany charakter ich doświadczeń. **W wymiarze jednostkowym (Pozycja 3 i 5)** przyglądam się temu, jak kształtuje się zmiana w obrębie roli matki w subiektywnych doświadczeniach kobiet. Skupiam się na tym co pustoszące gniazdo „mówi” o (nie)zmieniającej się roli matki, w szczególności zaś analizuję proces przekształcania się praktyk i roli matki w pełnym gnieździe w praktyki i rolę matki w pustym gnieździe. Interesuje mnie to jak prezentują się doświadczenia identyfikacyjne (*jak matki definiują siebie same, jak siebie postrzegają, jak o sobie mówią, jak siebie przeżywają*) związane z rolą matki w sytuacji wywołanej przez czynnik zewnętrzny jakim jest wyprowadzka dorosłego dziecka z domu. W kolejnym **wymiarze - przestrzennym (Pozycja 2)**, przestrzeń ogniska domowego stanowi w moich rozważaniach lustro do doświadczania macierzyństwa. Skupiam się na opisie tego, jak przestrzeń domu bierze udział w doświadczeniach bycia matką oraz w kształtowaniu relacji matka-dziecko. W tym obszarze ważny jest dla mnie proces wychodzenia z roli matki i jej redefiniowania w relacji z pustym pokojem pozostawionym przez dziecko. Dodatkowym aspektem poddanym analizie są także emocje wpisane w przestrzeń domową. W **wymiarze relacyjnym (Pozycja 1 i 4)** interesują mnie zmiany zachodzące w obrębie relacji społecznych u kobiet (relacje z dorosłymi dziećmi, relacje z partnerem), u których rola matki w sytuacji opuszczania gniazda przez dorosłe dzieci ulega stopniowej zmianie.

Dane wykorzystane do przygotowania cyklu publikacyjnego stanowią materiał zbierany w ramach projektu logitudinalnego (2019-2022) finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki, kierowanego przez dr Magdalenę Żadkowską SONATA BIS 8 pt. „*I że Cię nie opuszczę aż do śmierci ... Praktyki życia codziennego par w wieku 50-64 lata z przynajmniej 20-letnim stażem*”, UMO-2018/30/E/HS6/00159. Włączone do analizy dane, będące podstawą artykułów i rozdziałów

uwzględnionych w moim cyklu doktorskim, dotyczą wywiadów z 73 Polkami (w wieku 44-68 lat, mieszkających zarówno w dużych miastach, jak i mniejszych miejscowościach (poza aglomeracjami)), których dzieci opuściły dom: 58 z nich pozostawało w związkach z co najmniej 20-letnim wspólnym doświadczeniem życiowym z ojcami swoich dzieci; a 15 było w nowym związku lub żyło samodzielnie (rozwidzione, wdowy). W badanej grupie niektóre z matek doświadczyły już przejścia do pustego gniazda, podczas gdy inne były na początku lub w środku tego procesu.

Opisany poniżej cykl pięciu tekstów naukowych pokazuje, że **post-matka** w pustym gnieździe to matka, dla której proces dystansowania się do roli matki ma miejsce w okresie przejścia od pełnego gniazda do pustego gniazda. **Post-matka** jest matką, która doświadczyła przejścia od macierzyństwa w pełnym wymiarze czasu (codziennego) do macierzyństwa w niepełnym wymiarze czasu (czasem uśpionego), której codzienne doświadczenie nie obejmuje już zadań bezpośrednio związanych z rolą matki. W **fazie post-macierzyńskiej** matki zaczynają postrzegać siebie jako bardziej autonomiczne, aktywne społecznie oraz jako partnerki dla swoich dorosłych dzieci. Dostrzegają swoją rolę matki (opiekunki) wśród innych samoidentyfikacji. Ponadto, transformacja ról rodzinnych odbywa się poprzez modyfikacje przestrzeni domowej - zwłaszcza pokoju (pokoi), który wcześniej należał do dziecka (dzieci), a czasem także innych pomieszczeń. Przestrzenie te zmieniają się fizycznie, a także otrzymują inne przeznaczenie i znaczenie, związane z nową rolą społeczną kobiety jako **post-matki** ("matki dorosłego dziecka (dzieci)"). Wymiar relacyjny roli matki ewoluuje w zależności od różnych etapów wyprowadzki dorosłych dzieci z domu rodzinnego: kiedy dzieci wyjeżdżają na studia, ale nadal są ekonomicznie zależne; kiedy rozpoczynają pierwszą pracę, zaczynają być stopniowo niezależne ekonomicznie, kiedy wyprowadzają się i są zupełnie niezależne ekonomicznie. **Rola post-matki** w wymiarze relacyjnym nie znika, kiedy dzieci opuszczają dom, ale jest dostosowywana do nowych okoliczności i warunków rodzinnych i wymaga wymyślenia sposobów na jej praktykowanie.

Przeprowadzona przeze mnie analiza, uzupełnia lukę w badaniach socjologicznych, dotyczącą fazy macierzyństwa w pustym gnieździe, tworząc przestrzeń do poszukiwania odpowiednich rozwiązań w dziedzinie usług, opieki lub, szerzej, polityki społecznej, a być może także indywidualnego wsparcia. Udowadnia również konieczność podjęcia działań, które ograniczyłyby rozmiar nieodpłatnej pracy opiekuńczej i przeciwdziałały jej reprodukcji.